

نخستین تفسیر موضوعی

به زبان فارسی

# منشور جاوید

عصمت پیامبران و امامان

در قرآن

جلد چهارم

نگارش

آیة الله جعفر سبحانی

فهرست نویسی پیش از انتشار توسط: مؤسسه تعلیماتی و تحقیقاتی امام صادق (ع)

سبحانی تبریزی، جعفر، ۱۳۰۸ -

منشور جاوید/ نگارش جعفر سبحانی - قم: مؤسسه امام صادق (ع)، ۱۴۲۵ ق. = ۱۳۸۳

ISBN: 964-357-161-0 (دوره)

ج ۱۴

ISBN: 964-357-165-3 (ج ۴)

۱. تفاسیر شیعه - قرن ۱۴. الف. مؤسسه امام صادق (ع). ب. عنوان.

۲۹۷/۱۷۹

BP۹۸/س۲م۸

- \* اسم کتاب ..... منشور جاوید/ جلد ۴ \*
- \* موضوع ..... عصمت پیامبران و امامان در قرآن \*
- \* مؤلف ..... آیه الله جعفر سبحانی \*
- \* نوبت چاپ ..... اول \*
- \* تاریخ انتشار ..... زمستان ۱۳۸۳ \*
- \* چاپ ..... مؤسسه امام صادق (ع) قم \*
- \* تیراژ ..... ۲۰۰۰ نسخه \*
- \* ناشر ..... مؤسسه امام صادق (ع) قم \*

E-mail: pub@imamsadeq.org

www.imamsadeq.org

۰۹۱۲ ۱۵۱۹۲۷۱ و ۷۷۴۵۴۵۷ ☎

فکس: ۰۰۹۸ ۲۵۱ ۲۹۲۲۳۳۱

مرکز پخش: قم - میدان شهداء، انتشارات توحید

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پیش گفتار

## عصمت از دیدگاه عقل و قرآن

لفظ «عصمت» با تمام مشتقاتش در قرآن، سیزده بار وارد شده است و این لفظ از نظر «ریشه شناسی» يك معنی بیش ندارد و آن «تمسك و نگاهداری» و «منع و بازداري» است.<sup>۱</sup> و در قرآن نیز در همین معنی به کار رفته است. مثلاً: قرآن مجید به هنگام دعوت افراد با ایمان به تمسك به ريسمان الهی از ماده «عصمت» كمك می گیرد و چنین می فرماید:

﴿وَأَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا...﴾<sup>۲</sup>

«به حبل الهی چنگ بزنید و آن را نگاه دارید و متفرق نشوید».

باز در بیان امتناع یوسف از پذیرش دعوت زن عزیز این کلمه را به کار می برد و می گوید:

﴿... وَلَقَدْ رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ فَاسْتَعْصَمَ...﴾<sup>۳</sup>

۱. مقایس اللغة، ج ۱، ص ۳۳۱.

۲. آل عمران/ ۱۰۲.

۳. یوسف/ ۳۲.

«یوسف را به سوی خود دعوت کردم ولی او خودداری کرد».

همانطور که ملاحظه می‌فرمایید مقصود از «اعتصام» در آیه نخست، امساك و نگاهداری و در آیه دوم، منع و بازداری است، و هر دو به يك ریشه باز می‌گردند.

گاهی لفظ «عصمت» به چیزی که جنبه سپری داشته و انسان را از حوادث بد باز می‌دارد، گفته می‌شود و از این جهت بلندیهایی کوه را عصمت می‌نامند.<sup>۱</sup>

از این لحاظ در لغت عرب به ریسمانی که بار به وسیله آن بسته می‌شود «عصام» می‌گویند؛ زیرا بار به وسیله آن، از سقوط و افتادن و تفرق و پراکندگی، باز داشته می‌شود و در هر حال مقصود از این لفظ در این بحث مصونیت گروهی از بندگان صالح خدا از ارتکاب گناه، بلکه بالاتر، مصونیت از خواست و اراده خلاف و خطا و اشتباه است.

### ریشه تاریخی بحث

یهود به خاطر نسبت‌های ناروایی که به پیامبران خود می‌دهد و عهد قدیم کنونی مملو از این نسبتها است نمی‌تواند عصمت پیامبران را مطرح کند و پیرامون آن به بحث و گفتگو بپردازد.

دانشمندان مسیحی هر چند مسیح را از هر گناه و خطایی پیراسته می‌شمارند، ولی این اعتقاد به خاطر آن است که آنان او را خود خدا و یا جزئی از خدای سه‌گانه می‌دانند از این جهت يك چنین اعتقادی درباره مسیح نمی‌تواند مبدأ بحث درباره پیامبران و اولیای الهی باشد.

۱. أوائل المقالات، ص ۱۱۱.

## فهرست مطالب

| صفحه | موضوع                          | صفحه | موضوع                                  |
|------|--------------------------------|------|----------------------------------------|
| ۳۱   | پاسخ سید مرتضیٰ از پرسش        | ۳    | پیش‌گفتار                              |
| ۳۲   | عصمت و مصونیت اختیاری          | ۳    | عصمت از دیدگاه عقل و قرآن              |
| ۳۴   | نظر قرآن                       | ۴    | ریشه تاریخی بحث                        |
| ۳۵   | مراحل و دلایل عصمت             | ۶    | عصمت پیامبر اسلام ﷺ در قرآن            |
| ۳۵   | آیات موضوع                     | ۷    | ریشه‌های عصمت در سخنان علی علیه السلام |
| ۴۰   | ترجمه آیات                     | ۱۱   | با واقعیت عصمت آشنا شویم               |
| ۴۵   | تفسیر آیات                     | ۱۲   | عصمت از گناه درجه والایی از تقوا است   |
| ۴۸   | عصمت در تبلیغ شریعت            | ۱۴   | عصمت نسبی و مطلق                       |
| ۵۳   | پیراستگی از گناه               | ۱۴   | عصمت نتیجه علم به عواقب گناه است       |
| ۵۳   | عصمت و جلب اعتماد              |      | عصمت معلول شناخت جمال و                |
| ۵۶   | مایه‌های گرایش و انزجار        | ۱۶   | عظمت حق                                |
| ۵۸   | قرآن و عصمت پیامبران           | ۱۶   | آیا روح القدس بازدارنده معصوم است؟     |
| ۷۱   | دستاویزهای کلی مخالفان عصمت    | ۲۰   | عصمت از خطا                            |
| ۷۲   | آیات گروه نخست                 | ۲۱   | مصونیت از طریق تسدید روح القدس         |
| ۸۳   | دستاویز دوم مخالفان عصمت       | ۲۱   | اشاعره و حقیقت عصمت                    |
| ۸۴   | تمنای پیامبران                 |      | آیا عصمت، موهبت خدایی است یا           |
| ۸۵   | مداخله شیطان در تمنای پیامبران | ۲۴   | امری اکتسابی؟                          |
|      |                                | ۲۸   | طرح دو سؤال                            |
|      |                                | ۲۸   | آیا عصمت موهوبی افتخار است یا نه؟      |

|     |                                                    |     |                                                         |
|-----|----------------------------------------------------|-----|---------------------------------------------------------|
| ۱۴۹ | قرآن و عصمت حضرت یوسف <small>علیه السلام</small>   | ۸۷  | محو اثر مداخله شیطان                                    |
| ۱۴۹ | آیات موضوع                                         | ۸۹  | پاسخ به چند پرسش                                        |
| ۱۵۰ | ترجمه آیات                                         |     | عصمت آدم <small>علیه السلام</small> و سرگذشت شجره       |
| ۱۵۱ | تفسیر آیات                                         | ۹۳  | ممنوعه                                                  |
| ۱۵۱ | عفت در سخت ترین شرایط                              | ۹۳  | آیات موضوع                                              |
| ۱۵۶ | پاسخ های طرفداران عصمت                             | ۹۸  | ترجمه آیات                                              |
| ۱۵۷ | نا استواری این پاسخ                                | ۱۰۳ | تفسیر آیات                                              |
| ۱۶۰ | متصور از «برهان رب» چیست؟                          | ۱۰۸ | نهی در (لا تقربا) چه نوع نهی است؟                       |
| ۱۶۴ | مقصود از برهان رب چیست؟                            | ۱۱۰ | آیا نهی از اکل شجره ارشادی بود؟                         |
|     |                                                    | ۱۱۴ | عصمت و لغزش آدم <small>علیه السلام</small>              |
| ۱۶۹ | قرآن و عصمت حضرت موسی <small>علیه السلام</small>   | ۱۱۵ | شیطان و وسوسه در قلب آدم <small>علیه السلام</small>     |
| ۱۶۹ | آیات موضوع                                         | ۱۲۲ | مقصود از (ظلمنا انفسنا) چیست؟                           |
| ۱۷۲ | ترجمه آیات                                         |     | عصمت و الفاظ «عصی» و «غوی» و                            |
| ۱۷۵ | تفسیر آیات                                         | ۱۲۳ | «تاب»                                                   |
| ۱۷۵ | قتل قطعی                                           | ۱۲۵ | مقصود از (فتاب علیه) چیست؟                              |
| ۱۸۴ | موصی و مشاجره با هارون                             |     | معنی «غفران» در (و ان لم تغفر لنا)                      |
| ۱۸۵ | پاسخ                                               | ۱۲۷ | چیست؟                                                   |
| ۱۹۰ | قرآن و عصمت حضرت سلیمان <small>علیه السلام</small> |     | دستاویز دیگر درباره عصمت حضرت                           |
| ۱۹۰ | آیات موضوع                                         | ۱۲۸ | آدم <small>علیه السلام</small>                          |
| ۱۹۱ | ترجمه آیات                                         | ۱۳۱ | گواه هایی بر واحد نوعی                                  |
| ۱۹۲ | تفسیر آیات                                         |     | قرآن و عصمت شیخ الانبیا، نوح <small>علیه السلام</small> |
|     | دستاویز دیگری درباره عصمت                          | ۱۳۵ | آیات موضوع                                              |
| ۲۰۰ | حضرت سلیمان <small>علیه السلام</small>             | ۱۳۵ | ترجمه آیات                                              |
| ۲۰۱ | پاسخ                                               | ۱۳۶ | تفسیر آیات                                              |
| ۲۰۶ | قرآن و عصمت حضرت ایوب <small>علیه السلام</small>   | ۱۳۷ | توضیحی در پاسخ خدا                                      |
| ۲۰۶ | آیات موضوع                                         | ۱۴۳ |                                                         |

|     |                                                              |     |                                                       |
|-----|--------------------------------------------------------------|-----|-------------------------------------------------------|
| ۲۶۲ | ترجمه آیات                                                   | ۲۰۷ | ترجمه آیات                                            |
| ۲۶۸ | تفسیر آیات                                                   | ۲۰۸ | تفسیر آیات                                            |
| ۲۶۹ | مقصود از «کلمات» چیست؟                                       | ۲۰۸ | قهرمان صبر و استقامت                                  |
| ۲۷۳ | تفسیر صحیح کلمات                                             | ۲۰۹ | معانی لغوی کلمات سه گانه                              |
| ۲۷۵ | هدف از «آزمون» چیست؟                                         | ۲۱۰ | مقصود از ضرر چیست؟                                    |
| ۲۷۹ | چگونه ابراهیم از عهده امتحان برآمد؟                          | ۲۱۲ | نحوه گرفتاری ایوب                                     |
| ۲۸۰ | مقصود از «اماماً» چیست؟                                      | ۲۱۳ | دخالت شیطان در گرفتاری ایوب                           |
| ۲۸۲ | موارد استعمال «امام» در قرآن                                 | ۲۱۵ | هدف از ابتلای ایوب چه بود؟                            |
| ۲۸۴ | امامت به معنی نبوت است                                       | ۲۱۶ | سوگند ایوب و حيله شرعی                                |
| ۲۸۹ | امام اسوه و الگو در گفتار و رفتار                            | ۲۱۸ | قرآن و عصمت حضرت یونس <small>علیه السلام</small>      |
| ۲۹۴ | نظریه علامه طباطبائی در تفسیر امام                           | ۲۱۸ | آیات موضوع                                            |
| ۲۹۸ | پایه استواری این نظریه                                       | ۲۲۰ | ترجمه آیات                                            |
| ۳۰۰ | امام در قرآن یا اماماً در آیه                                | ۲۲۲ | تفسیر آیات                                            |
| ۳۰۳ | امام سرسلسله هدایتها                                         | ۲۲۶ | ایمان جدی و ایمان صوری                                |
| ۳۰۶ | امامت اسحاق و یعقوب و موسی                                   | ۲۲۷ | ایمان اختیاری                                         |
| ۳۰۷ | امامت خاتم پیامبران                                          | ۲۲۸ | ایمان اضطراری                                         |
| ۳۰۷ | پایه استواری این نظریه                                       | ۲۲۹ | آیا رفع عذاب تکذیب یونس نبود؟                         |
| ۳۰۸ | امام پیشوای مفترض الطاعه                                     | ۲۳۰ | دستاویزهای مخالفان                                    |
| ۳۱۳ | گواه از قرآن                                                 | ۲۳۳ | دو احتمال دیگر در تفسیر (الظالمین)                    |
| ۳۱۸ | ملك عظیم در قرآن                                             | ۲۳۵ | دستاویزهای مخالفان عصمت درباره                        |
| ۳۱۹ | توضیح جریان جالوت و طالوت                                    | ۲۳۵ | پیامبر اسلام <small>صلی الله علیه و آله و سلم</small> |
| ۳۲۲ | خلاصه مطالب                                                  | ۲۳۹ | عصمت امام در قرآن                                     |
| ۳۲۶ | نیاز امامت به آزمون                                          | ۲۳۹ | مقدمه                                                 |
| ۳۲۹ | امامت پیامبر اسلام <small>صلی الله علیه و آله و سلم</small>  | ۲۳۹ | ریشه‌های اختلاف در عصمت امام                          |
| ۳۲۹ | اولویت مطلقه پیامبر <small>صلی الله علیه و آله و سلم</small> | ۲۴۴ | مقام امامت در مکتب شیعه                               |
| ۳۳۰ | پذیرای اوامر و نواهی پیامبر باشید                            | ۲۵۰ | دلیل عصمت امام                                        |
| ۳۳۳ | از پیامبر اطاعت کنید                                         | ۲۵۶ | آیه ابتلا و عصمت امام                                 |
| ۳۳۵ | امامت در اصطلاح پیشوایان معصوم                               | ۲۵۶ | آیات موضوع                                            |

|     |                                   |     |                                  |
|-----|-----------------------------------|-----|----------------------------------|
| ۳۶۴ | ویژگی های دو اراده                | ۳۳۷ | چگونه امامت عهد الهی است؟        |
| ۳۶۵ | اراده تکوینی و آزادی معصوم        | ۳۳۸ | مقصود از «ظالم» چیست؟            |
| ۳۷۱ | آیا آیه گواه بر فعلیت تطهیر نیست؟ |     | ظلم به هر صورت مانع از امامت     |
| ۳۷۳ | رجس موجود برطرف شده است           | ۳۴۰ | است                              |
| ۳۷۴ | تحدید مفهوم «اهل البیت»           | ۳۴۱ | پاسخ يك سوال                     |
| ۳۷۹ | تحدید «اهل البیت» از نظر مصداق    | ۳۴۲ | موضوعات احکام بر دو نوعند        |
| ۳۷۹ | قرآینی بر محدود بودن مصادیق       |     | چگونه آیه بر عصمت امام دلالت     |
|     | مقصود ، بیت معهود است نه هر بیت   | ۳۴۷ | می کند؟                          |
| ۳۷۹ | و یا چند بیت                      |     | یادآوری چند نکته                 |
|     | مقصود از «البیت» بنا و ساختمان    | ۳۴۸ | مفهوم امام در احادیث             |
| ۳۸۱ | نیست                              |     | زمینه ساز امامت ، منحصر به ابتلا |
| ۳۸۴ | مذکر آوردن ضمائر                  | ۳۴۸ | نیست                             |
| ۳۸۵ | مسأله تکوینی بودن اراده           | ۳۴۸ | وراثت                            |
| ۳۸۶ | اهل البیت در لسان پیامبر ﷺ        | ۳۴۹ | انتقال فضال و کمالات روحی از راه |
| ۳۹۱ | علمای اسلام و آیه تطهیر           | ۳۵۰ | تربیت                            |
| ۳۹۳ | مشکل سیاق آیات                    | ۳۵۰ | يك رشته علل ناشناخته             |
| ۳۹۳ | گواه نخست بر استقلال نزول آیه     | ۳۵۱ | موهبت مخصوص الهی                 |
| ۳۹۷ | گواه دوم بر استقلال نزول آیه      |     | آیه تطهیر یکی از دلایل عصمت «اهل |
| ۳۹۷ | گواه سوم بر استقلال نزول آیه      |     | بیت»                             |
| ۴۰۰ | نظریات دیگر درباره آیه تطهیر      | ۳۵۲ | آیات موضوع                       |
| ۴۰۱ | نظریه اول و دوم                   | ۳۵۲ | ترجمه آیات                       |
| ۴۰۲ | نظریه سوم                         | ۳۵۵ | تفسیر آیات                       |
| ۴۰۳ | نظریه چهارم                       | ۳۵۷ | مقصود از رجس چیست؟               |
| ۴۰۴ | راویان این نظریه                  | ۳۵۸ | اراده تکوینی است نه تشریعی       |
| ۴۰۹ | نظریه پنجم                        | ۳۶۰ | قرآینی بر تکوینی بودن اراده      |
| ۴۱۳ | فهرست مندرجات                     | ۳۶۱ |                                  |